

Ивица Радовановић*

Драгана Богавац

Универзитет у Београду

Учитељски факултет

Лидија Гочевић

Универзитет у Источном Сарајеву

Педагошки факултет у Бијељини

УДК 37.014

371.3(497.6)

378.4.001.71(497.6)

DOI 10.7251/NSK1515003R

Оригинални научни рад

КВАЛИТЕТ У ОБРАЗОВАЊУ: КОНТРОЛА ИЛИ ПОТРЕБА

Апстракт: *Образовање само по себи представља друштвено добро. Дакле, оно повећава друштвену мобилност, омогућава лакију адаптацију појединца сталним друштвеним промјенама, које са собом носе све бржи напредак науке. Данас, на прагу трећег миленијума, функционисање образовног система далеко је од педагошке ефикасности. Та неефикасност видљива је када се направи анализа у којој мјери се знања и вјештине стечене у школи касније користе.*

Које услове морамо обезбиједити? Како побољшати квалитет образовања? Квалитет: контрола или потреба? То су кључна питања, којима се бави овај рад. Предикте проблема могуће је обезбиједити системским приступом финансирања образовања, оптималном мрежом школа, ваљаним курикулумом, обезбјеђењем континуитета (прелазак из једног нивоа у други). Образовање новог миленијума не смје да карактерише квантитативна експанзија већ квалитативан скок.

Кључне ријечи: *ефикасност, систематичност, интеракција, продукција, квалитет, школа, континуитет, перспектива.*

Увод

Релације педагошког дискурса, од полазних принципа ка педагошко имплицитном пољу јесу разгранате, захтјевне и сваки сегмент те вертикале мора бити лишен површности и импровизације. Креирати нове моделе, преиспитати методологију истраживања, разрадити дугорочне стратегије – то је једини пут ка бољој будућности за образовање.

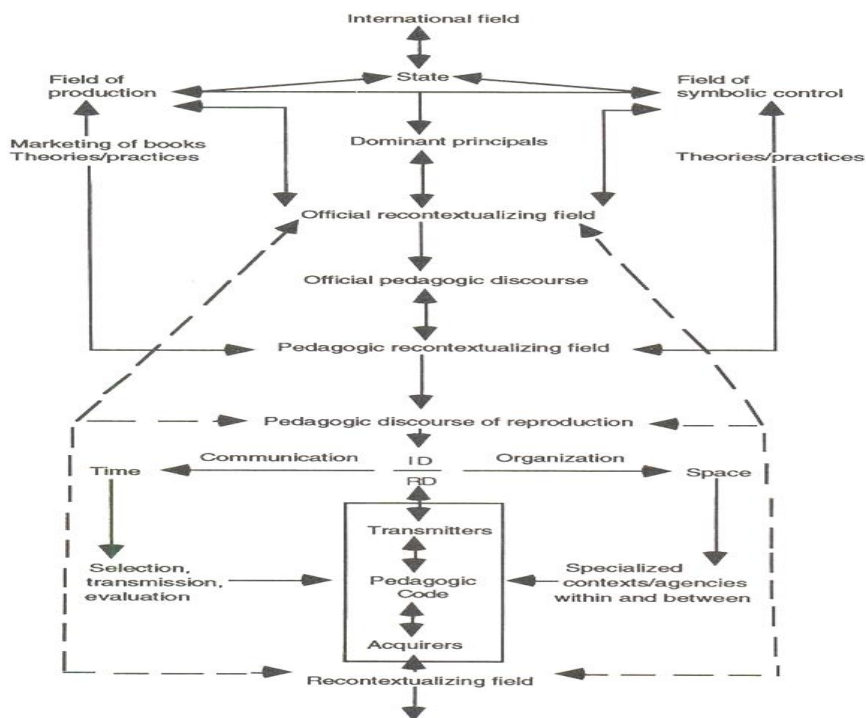
За обезбјеђивање квалитета развоја школе као дијела образовног система, неопходни су: радни механизми – промовисање промјена и иновација; завршни механизми – јачање идентитета појединих подсистема; и механизми иницијације, дакле постићи „размјену“ између „животне средине“ и школе.

* ivica.radovanovic@uf.bg.ac.rs

Промјене у образовању су сложене и сензибилне. Резултати досадашњих истраживања у области образовања дају основе за оптимизам. Прелазак из неповољног/дјелимично неповољног стања А у ефикасније стање Б могуће је ако, прије свега, постоји функционална интеракција унутар тријаде образовање, наука и технологија (али да се сачува човјек као вриједност).

Релације педагошког дискурса: од полазних принципа ка педагошко имплицитном пољу јесу разгранате, захтјевне и сваки сегмент те вертикале мора бити лишен површности и импровизације. Креирање нових модела, преиспитивање методологије истраживања, као и разрада дугорочне стратегије – једини су пут ка бољој будућности за образовање.

Компоненте и релације у оквиру педагошког дискурса су врло комплексне, сложене и међузависне, а Б. Бернштајн их је врло прегледно поставио:

Слика 1: Релације педагошког дискурса (Bernstein, 1990).

Приказани модел (Bernstein, 1990) указује да за његово ефикасно функционисање треба обезбиједити озбиљан и креативан приступ.

У фокусу педагошког дискурса јесте и образовање. Данас је образовање најсложенија и најважнија друштвена појава, јер у значајној мјери утиче на токове садашњице, а истовремено многобројне промјене у друштву налазе свој одраз у њему. Стога је неопходан дубљи увид у значај који образовање има не само за развој појединца, већ и за друштво у цјелини. Образовање само по себи представља друштвено добро. Дакле, оно повећава друштвену мобилност, омогућава лакшу адаптацију појединца сталним друштвеним промјенама које собом носе све бржи напредак науке. Данас, на прагу трећег миленијума, функционисање образовног система далеко је од педагошке ефикасности.

Оквир квалитета у образовању

За обезбјеђивање квалитета у образовању треба бити отворен за идеје, различите начине у рјешавању проблема у намјери остваривања заједничке сврхе и реализације могућег.

Ми учествујемо у трци са осталима за стварање што боље образовне слике, но морамо бити свјесни да нам полазишта нису иста и због тога је неопходно максимално ангажовање свих актера у процесу. Услов за квалитетно образовање је, прије свега, прецизно дефинисање циљева и задатака, али истовремено и начин њихове реализације. Циљеви и вриједности не могу бити противурјечни. Овај приоритетни задатак, наравно, захтијева и анализу искустава других земаља. Циркуларна структура сегмената образовања мора бити отворена за новине, промјене.

Када је ријеч о расправама и анализама образовања, проблем квалитета свакако представља једно од централних питања. Категорија квалитета и његово вредновање представљају врло комплексно питање. Ту чињеницу потврђује мултимедијалност мјере квалитета.

Дакле, квалитет може бити атрибут, а када говоримо о образовању то подразумијева неодређени број његових карактеристика. Ако, пак, изражава „степен изврности или релативне изврности“ (R. Lewis, D. Smith, 1998) то подразумијева процјену вриједности образовања у односу на друге системе образовања. Уколико се процјењује квалитет образовања у равни „као добар или изузетан“, то подразумијева интуитивно посматрање компоненти образовања које су мјерљиве.

Пошто постоје различити приступи у поимању квалитета, често се сусрећемо са различитим расправама на тему образовања. Неслагање појединаца или група у погледу процјене квалитета образовања додатно

указује на то да је у питању заиста комплексна проблематика, која захтијева изналажење рјешења која ће у потпуности задовољити савремене потребе образовања. На путу остваривања тог циља несумњиво су најзначајније све процјене, од оних општих ка најспецифичнијим.

Стандарди прецизно одражавају дефинисане циљеве. Стандарди су ти који служе за процјену перформанси структурисаног система образовања. Праћење индикатора реализације циљева, а посебно идентификовање проблема који ометају њихово остваривање, такође је у функцији спецификовања стандарда. Рад на методологији усавршавања стандарда мора бити приоритетан.

Принципи квалитета и образовање

Квалитет као потреба у образовању има свој процес развоја и подржава сврху оптимизације. Кораци су временски ограничени и предвидљиви (Слика 2).

Мјере развоја, обезбјеђивања и одрживости квалитета у образовању могу се примјењивати на три нивоа образовног система: нивоу система, институционалном нивоу и индивидуалном нивоу.

Ниво система подразумијева да резултати образовног мониторинга буду дио: међународних компаративних студија, процјена земаља (PISA), критика националних стандарда и сл.

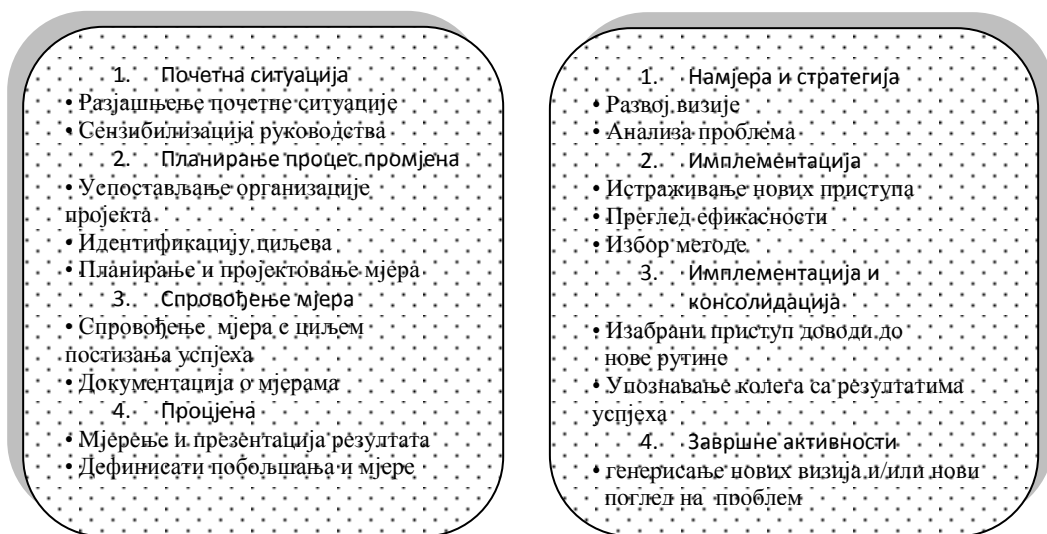

Слика 2: Кораци у квалитету

На институционалном нивоу се дефинишу концепти осигурања квалитета, као и више мјера за његову одрживост. Дакле, то подразумијева да

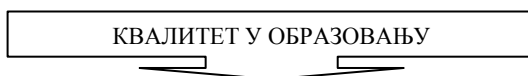
је неопходно да мјере, које морају бити у складу са стандардима квалитета, обухватају све нивое васпитно-образовног система.

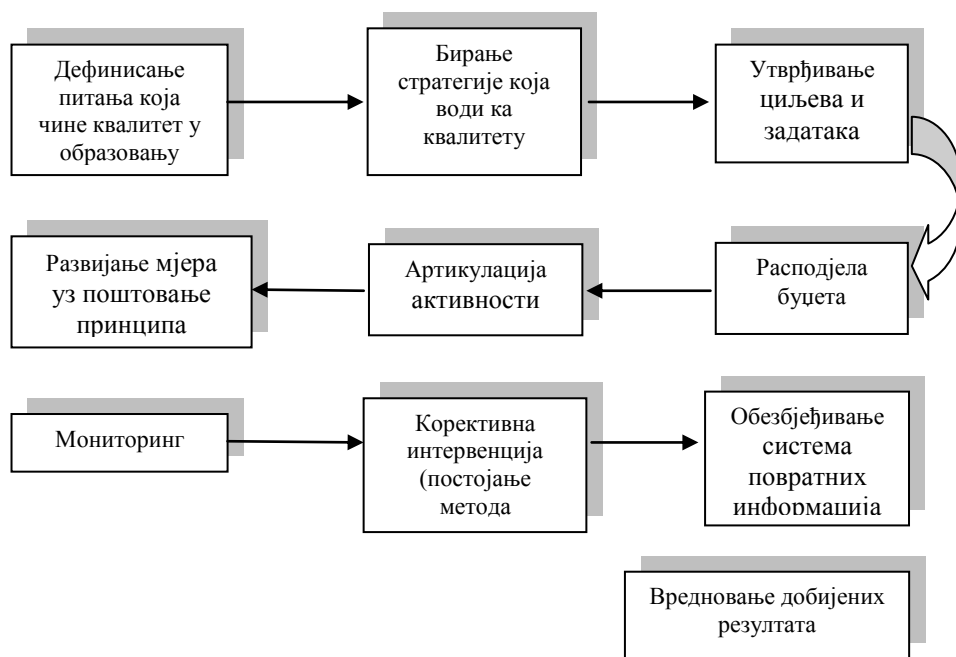

Слика 3: Нивои васпитно-образовног система

На индивидуалном нивоу актери у образовном систему: добијају повратне информације, анализирају стварно стање, постављају циљеве (пројектују жељено стање), предузимају мјере. Развојни пут квалитета на овом нивоу заснива се на принципима „рефлексије“ и „оснаживања“. Принцип рефлексије подразумева процјену растојања између индивидуалних резултата (саморефлексија) и процјене споља са неутралне тачке гледишта. Принцип оснаживања заснива се на билансу између активности појединца, самоконтроле, перцепције могућег и дефинисаних циљева.

Шематски приказ корака у процесу постизања квалитета у образовању би изгледао овако:

Слика 4: Кораци у процесу постизања квалитета у образовању

Квалитет образовања и развој школе

Дух данашњег времена симболизује и појам глобализације који на нов начин отвара многа питања о свијету, човјековом животу, његовом окружењу, образовању итд. Ријеч је о противрјечним глобалним мултидимензионалним процесима који обухватају универзализацију, либерализацију, интернационализацију, модернизацију итд., а који се неминовно одражавају и на васпитно-образовне системе појединих држава. Дакле, сви они који су укључени у процес образовања данас се налазе пред бројним изазовима глобализације, као што су: дехуманизација глобалног друштва, хомогенизација културе и образовања, тенденција да образовање буде у функцији материјалне добити, занемаривање моралне и духовне димензије, друштвено раслојавање на богате и сиромашне итд.

Не смијемо изгубити из вида да у плурализму различитости култура, националних и локалних идентитета посебну улогу имају васпитно-образовне

институције, међу којима значајно место заузимају школе. С обзиром на бројне функције ових установа, глобализација је представљала изазов за школски систем у цјелини и значајно утицала на промјене у креирању школских програма.

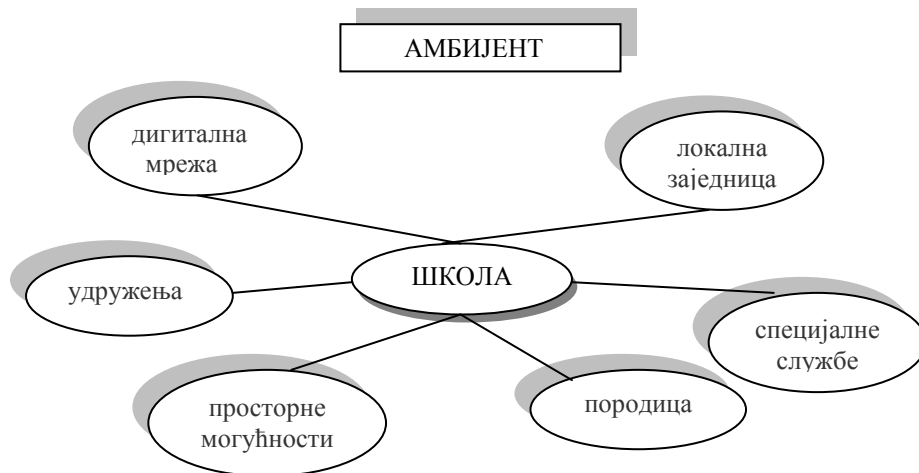
У свим овим процесима, који се и даље одвијају, школа се мора добро поставити према друштвеним проблемима који се брзо мијењају. Императив треба да представља: развијати мисаоне потенцијале сваког дјетета и приближавати им праве вриједности (праведност, поштење, племенитост, пристojност, алтруизам, искреност, толеранцију...). Притом треба бити обазрив јер је потребно уважавати нове генерације, њихов сензибилитет, нове стилове живљења. То значи да не треба на силу наметати одређене вриједности, већ дјечи и младима помагати да нађу сопствене.

Њемачки педагог Х. Пеукерт сматра да данашња педагогија мора себи прије свега поставити питање о нормативним посљедицама педагошке интеракције, тј. како васпитање може успјети као интеракција да би се, без туторства одраслих и у међусобном признавању и поштовању, незрелима помогло да сазру. Овај аутор се залаже за тзв. „демократске институције морално-рефлектираног самовођења и самопромјене“, које могу обуздавати аутодеструктивне тенденције, а да притом слободу не укидају, већ осигуравају (Пеукерт, према: Гудјонс, Х., 1994).

Савремени образовни контекст, поред осталог, објашњава се и тежњом ка демократизацији образовања. Одавно постоје тенденције да се развије демократски модел образовног система у чијој основи је принцип једнаке доступности образовања свима. Дакле, демократизација подразумева поштовање и остваривање основних демократских процедура (које промовишу слободно изражавање мишљења, дискусију, исказивање критичког мишљења и др.) и вриједности (поштење, праведност, солидарност, толеранција, сарадња и др.) у свакодневном раду установе, што директно утиче на односе међу свим учесницима и обликује културу васпитно-образовне установе (Клеменовић, 2009).

Н. Хавелка (2000) истиче да, на нормативном плану, демократизација образовања подразумева једнака права свих, без обзира на било која социјална обиљежја (пол, узраст, религију, социјални положај, етничку припадност и сл.). На територијалном плану потребан је развој мреже образовних установа које образовање чини доступним свим дијеловима популације, без обзира у којим регијама државе живе. На статусном плану, све образовне установе, укључујући предшколске, треба да имају изједначене основне услове за квалитетан педагошки рад. На финансијском плану, како наглашава исти аутор, доступност образовања огледа се у његовој релативној независности од материјалног стања појединца.

Квалитет школе мора подједнако да прати, како национални, тако и европски ниво стандарда. Значајно побољшање исхода образовања зависи од два основна услова: **први** – промјена наставне праксе и уочавање значаја практичног рада и **други** – школа у садејству са „животном средином“.

Слика 5: Развој школе

За обезбјеђивање квалитетног развоја школе неопходни су (Crispiani, 2010):

- Радни механизми – промовисање промјена и иновација,
- Завршни механизми – јачање идентитета појединих подсистема,
- Механизми иницијације, дакле постићи „размјену“ између „животне средине“ и школе.

Ако се школа отвори сувише лако ка спољној страни, неминовно ризикује да буде притиснута тежином преобилности животне средине. Од могућег ризика потребно је да се школа заштити механизмима затварања. Стога је неопходно управљање на два фронта:

Интерно: јачање институција кроз спремност за промјене;

Екстерно: укључивање институција и појединаца који могу допринијети квалитету едукативног процеса што представља опште добро, а реализација колективних циљева је истовремено и капитал појединаца.

Занимљиво је промишљање Пијера Криспијанија (2010) да би се могло говорити о увођењу квалитета, споштovati тај процес/потребу без пренаглашене контроле и тако пројектовати развој школе, за шта је важно да постоје:

➤ Територијални споразум (пакт) који се заснива на формалном потписивању обавеза о коришћењу ресурса, као и спремности да се дијеле заједнички циљеви и задаци.

➤ Образовни савез чине људи који „гурају“ напријед, који се залажу за опште добро (логика састанка).

Преузимање одговорности	Претендовање
<ul style="list-style-type: none"> – посвећеност и одговорност појединачних институција – постоји оквир у коме се мире ограничења (правила, норме, ..) што је предуслов организовани рад – захтијева се усклађеност обавеза, функција...(простор; различити нивои одговорности) 	<ul style="list-style-type: none"> – обухвата акције – представља мрежу односа и где се поштује реципроцитет – претпоставља блискост између људи који су свјесни постојања одговорности
Логика система	Логика састанка
Познавање аргументације	Познавање комбинаторике

Слика 6: Преузимање одговорности/претендовање (Crispiani, 2010)

Школа да би унаприједила свој квалитет мора бити окренута ка извору промјена. Један начин размишљања, уколико га поједноставимо и уопштимо, сугерише да развој школе мора да буде инициран и вођен споља, јер школе немају капацитет и/или вољу да то чине саме. Према другом схватању, развој квалитета је преваходно задатак сваке појединачне школе и он мора да се ослања на њене интерне снаге. Школе морају саме да уче своје проблеме, њихове узроке и да се ангажују у њиховом рјешавању. То не значи да школе треба да буду остављене без подршке, већ да је суштинска улога других инстанци система да обезбиједи такво системско окружење како би интерно иницирано развијање школе имало шансе за успјех (Станковић, 2009).

Одрживост квалитета

Филозофија квалитета подразумева не само квалитетан продукт, већ стални рад и схватање да увијек постоји боље на одређеном пољу рада. Вриједносна анализа треба да буде метод у процесу који обезбјеђује квалитетно образовање. То подразумева континуирану идентификацију

недостатака и откривање нових структурних елемената који ће елиминисати слабости. Нова филозофија образовања захтијева поштовање принципа јединствености, флексибилности, кохерентности, хоризонталне и вертикалне повезаности, тимског рада и демократичности:

- Принцип јединствености подразумева да су васпитно-образовне вриједности јединствене за све образовне нивое;
- Принцип флексибилности омогућава да актери унутар сваког образовног сегмента реализују циљеве на најефикаснији начин с обзиром на специфичност организације, метод рада и расположивих средстава унутар сваког појединачно;
- Принцип кохерентности упућује на повезаност свих образовних елемената, што доводи до усклађеног функционисања образовног система у целини;
- Принцип хоризонталне и вертикалне повезаности односи се на постојање валидних критеријума на сваком нивоу образовне структуре;
- Принцип тимског рада подразумева развијање и имплементацију идеје у форми кооперативних тимова са заједничким циљем. Морају постојати системски напори унакрсно функционалних тимова.
- Принцип демократичности означава укључивање свих оних који могу да допринесу креирању квалитетног образовања.

Да би се, у коначном, обезбиједио квалитет у образовању:

→ не смије да постоји сумња у успјех;

→ не смије да постоји линеаран приступ јер не води ка успјеху;

→ морају се организовати истраживања која се базирају на потребама и питањима садашњег тренутка, а у функцији преиспитивања претходних модела. Морају, такође, постојати истраживања алтернативних перспектива;

→ мора постојати спрега између перспективе образовања и визије развоја и усавршавања друштва, која је императив;

→ и дилеме могу бити изазов. Оне се базирају на прихватању одговорности за избор.

Закључак

Образовање као друштвено добро новог миленијума не смије да карактерише квантитативна експанзија већ квалитативан скок, јер значајно утиче на токове садашњице. При анализи образовања, категорија квалитета и његово вредновање представља комплексно питање, и не би га требало занемарити. Исход и квалитет образовања зависи од два основна услова: први се односи на промјене наставне праксе и практични рад док се други услов базира на сарадњи школе са животном средином.

Упркос бројним изазовима глобализације, као што су: дехуманизација глобалног друштва, хомогенизација културе и образовања, тенденција да образовање буде у функцији материјалне добити, занемаривање моралне и духовне димензије, друштвено раслојавање на богате и сиромашне итд., обезбјеђивање квалитета у образовању заиста мора да буде потреба. Залогати се за квалитетно образовање и мјерећи вријеме ка будућности значи не поништавати јуче, сачувати вредности и стварати боље сутра. Перспектива образовања јесте изазов, али и храбар корак ка новим могућностима.

Литература

- Bernstein, B. (1990). Class, Codes and Control. *The Structuring of Pedagogic Discourse*, Vol. 4: London.
- Crispiani, P. (2010). *Il management nella scuola di qualita*. Roma.
- Pikering, Dž. (1971). *Izazov obrazovanju*. Beograd.
- Markuze, H. (1989). *Čovjek jedne dimenzije*. Sarajevo.
- Vujević, M. (1991). Antropocentrizam i tehnocentrizam u obrazovanju. *Pedagogija, br. 1 – 2*. Beograd.
- Bogavac, D. (1999). Obrazovanje i vaspitanje kao vrednost. *Pedagogija, br.4*. Beograd.
- Glaser, V. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Eduka.
- Marsh, C.J. (2004). *Planning, Management & Ideology, Key Concepts for Understanding Curriculum 2*, London, Routledge Falmer.
- Goldstein, H., Heath, A. (2000). *Educational Standards*, Oxford University Press, Oxford.
- Lewis, R., Smith D. (1998). *Totalni kvalitet u visokom obrazovanju*, knjiga II. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Станковић, Д. (2009). Укључивање наставника у развој школе. Преузето 29.7.2014. са <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0579-6431/2009/0579-64310902315S.pdf>

(1994) National Science Education Standards Преузето 26.8.2014.

<http://www.nap.edu/readingroom/books/nse/1.htm>.

Gudjons, H. (1994): *Pedagogija*. Zagreb: Educa.

Клеменовић, Ј., (2009). *Савремени предшколски програми*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине и Вршац: ВШВ.

Хавелка, Н. (2000). *Ученик и наставник у образовном процесу*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Ivica Radovanovic, Dragana Bogavac, Lidija Gocevic

Quality in Education: Control or Necessity?

Summary

Education is in itself a social good. So, it increases social mobility, facilitates the adaptation of an individual to constant social changes which make faster progress of science. Today, on the threshold of the third millennium, the functioning of the education system is far from a pedagogical effectiveness. This inefficiency can be seen through an analysis of the extent to which the knowledge and skills acquired in school are used later.

What conditions do we provide? How to improve the quality of education? Quality: control or necessity? These are key questions that this paper deals with. Predictors of the problem can be provided by a systematic approach to education financing, the optimal network of schools, valid curriculum and by providing continuity (the transition from one level to another). The education of the new millennium can not be characterized by quantitative expansion but qualitative leap.

Key words: *efficiency, systematic, interaction, production, quality, school, continuity, perspective*